



معنویت شناسی سازمانی و راهکارهای تعالی آن با تأکید بر آموزه های دینی

پدیدآورده (ها) : محمدپناه، امیر حسین؛ نصری، لادن
علوم تربیتی :: بصیرت و تربیت اسلامی :: بهار 1393، سال یازدهم - شماره 28
(علمی-ترویجی/ISC)

از 51 تا 70

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1043142>

دانلود شده توسط : کافی نت تخصصی نور

تاریخ دانلود : 20/05/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.



پایگاه مجلات تخصصی نور

معنویت‌شناسی سازمانی و راهکارهای تعالی آن با تأکید بر آموزه‌های دینی

امیرحسین محمدبنابه^۱

لادن نصری^۲

چکیده

معنویت، بخشی جدایی‌ناپذیر از اخلاق و ارزش‌های انسانی است، و در ادیان یکتاپرست، اهمیت بسیار بالایی دارد. این اهمیت ششتر از آن جهت است که فطرت انسانی تمایلی بنیادین به ارزش‌های مثبت و مطلوب دارد. فقدان ایمان، زنگ خطری است که توانی انسان را در مواجهه با سختی‌های زندگی اعلام می‌دارد. معنویت در امید و اعتماد به «رحمت، لطف، مهربانی، عدالت، مودت حکمت» خدا جلوه‌گر می‌شود. امیدواری و اعتماد این افراد به خدا به آنان کمک می‌کند تا از لحظات زودگذر زندگی عبور کنند و نیت و خواست خدا را پذیرا باشند. معنویت در کار، نیرویی الهام‌بخش و برانگیزاننده جهت جست‌وجوی مداوم برای یافتن هدف معنا در زندگی کاری، درک عمیق و ژرف از ارزش کار، زندگی، پهناوری عالمی هستی، موجودات محیط طبیعی و نظام باورشخصی است. معنویت با سه سطح رفتار سازمانی یعنی سطح فردی، گروهی و سازمانی پیوند برقرار می‌کند و با وجود اینکه معنویت در سازمان، مفهوم فلسفی و فردی عمیقی به همراه دارد، لیکن تقریباً در تمام تعاریف ارائه‌شده توسط مراکز علمی و دانشگاهی معنویت ربرگیرنده مفهومی از تمامیت، کمال، پیوستگی در محیط کار و ارزش‌های عمیق در کار است. سازمان معنویت‌مدار و معنویت‌ورزی ر سازمان، فواید بسیاری به همراه خواهد داشت: از جمله می‌توان به تأثیر معنویت در سلامتی کارکنان و خودکنترلی آنها اشاره کرد: همچنین توفیق الهی حاصل شده از معنویت، در موفقیت کاری سازمان مؤثر خواهد بود. براساس مطالعات انجام‌شده و یافته‌های حقیق، باورهای دینی به‌عنوان شاخصه اصلی تعالی معنوی، می‌تواند فرد را به سوی کمال و تعالی و در نتیجه، سلامت معنوی و توانی سازمانی هدایت کنند، و درنهایت، تعالی معنوی کارکنان می‌تواند در ابعاد سلامت فردی و اجتماعی آنان تأثیر بسزایی داشته شد، و همچنین به نظر می‌آید، نیاز است با انجام یک مهندسی فرهنگی درست و یکپارچه و تعمق در تعالیم دینی و دریافت حقیقت پنهان‌بینی و ایدئولوژی اسلامی، چشم‌انداز مطلوب ناجا در یک آینده مشخص تدوین گشته و آنگاه با اجرای آن در جهت معنوی‌تر بردن خود و جامعه اسلامی و سازمان‌های موجود در آنکه زمینه‌ساز سعادت دنیا و آخرت است، گام‌های جدی برداریم.

کلیدواژه‌ها: تعالی معنوی، تعالیم دینی، ایمان، معنویت سازمانی، سلامت اجتماعی.

(۱) دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مدرس دانشگاه؛ mpanah89@yahoo.com

(۲) دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مدرس دانشگاه؛ nasri.ladan@yahoo.com

مقدمه

در طول تاریخ بشر، دین، باورهای مذهبی و معنویت حاصل از آن، جزء نیازهای اساسی و مبرم حیات انسانی محسوب شده و نیاز به منابع الهی برای رسیدن به تعالی معنوی و آرامش در مقابل استرس‌های محیطی و یا درمان پاره‌ای از اختلالات روحی مانند اضطراب، افسردگی، احساس گناه، وسواس و نیز دیگر بیماری‌های روانی و جسمی نقش بسیار مهمی در روند تکامل انسان ایفا کرده است. معنویت منسوب به معنوی از معنای مقابل لفظی یعنی حقیقی، راست، اصلی، باطنی و روحانی مقابل مادی، مقابل صوری، مقابل ظاهری، معنایی که به قلب شناخته می‌گردد و زبان را در آن بهره‌ای نیست. (دهخدا، ۱۳۷۳: ۲۱۱۹). معنویت از دیدگاه علامه طباطبایی عبارت است از: رابطه میان اعمال و افعال انسانی و میان حالات و ملکاتی که در نفس او به وجود می‌آورند. همچنین رابطه میان این حالات و ملکات و میان مقامات و مدارج باطنی که انسان سیر می‌کند، همچنین خود این مقامات و مراحل باطنی و عالمی که موجوداتی اصیل و واقعی و بیرون از سلطه و حکومت ماده و طبیعت هستند (طباطبایی، ۱۳۸۷: ۱۸۹).

معنویت سپاس همیشگی در برابر نعمت‌های بی‌شمار الهی، حرکت همراه با بیم و امید در مسیر رضایت الهی در همه شئون فردی و اجتماعی است. معنویت عبارت است از: «احساس درونی، قدرت روحانی یا سرشاربودن از حقیقت زندگی به گونه‌ای که انسان احساس کند وسعتی باطنی به پهنای گیتی دارد» (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۵: ۲۷). معنویت بخشی جدایی‌ناپذیر از اخلاق و ارزش‌های انسانی است و در ادیان یکتاپرست اهمیت بسیار بالایی دارد.

ایمان، امید و عشق؛ سه ویژگی اصلی انسان‌های معنوی

معنویت در امید و اعتماد به «رحمت، لطف، مهربانی، عدالت، مودت و حکمت» خدا جلوه‌گر می‌شود. امیدواری و اعتماد این افراد به خداوند به آنان کمک می‌کند تا از لحظات زودگذر زندگی عبور کنند و مشیت و خواست خداوند را پذیرا باشند. در این

انسان‌ها توکل به معنای واقعی خود نمایان است. امید و اعتماد به خدا به آنان کمک می‌کند که مسئولیت خارج از توان خود را به خداوند واگذارند و احساس گناه نکنند و بدانند که عهده‌دار واقعی امور اوست.

بیان مسئله

پیدایش فردگرایی توأم با تحولات تاریخی که به استقرار مدرنیته و صنعتی شدن جوامع انجامید تأثیرات عمیقی بر رشد اندیشه اجتماعی داشت. در پی تک‌قطبی شدن جهان و گسترش نئولیبرالیسم مسئله بازگشت فردگرایی و نگرانی از تهدید نفع‌طلبی‌های خودخواهانه و فردگرا، کاهش تعهدات شهروندی و مسئولیت اجتماعی، شخصی شدن گفتمان‌ها و پروژه‌های زندگی و به تعبیری از دست دادن تدریجی زبان مشترک، باعث توجه مجدد به مسئله عمل جمعی در حوزه عملی و رفتارها و گرایش‌های مقوم آن و از جمله رفتارهای داوطلبانه و دگرخواهانه بر اساس الگوهای اخلاقی شده است. در این رابطه ایدۀ اصلی در یکی از این رویکردها به نظریه بازگشت به عرصه‌های فرهنگ و اخلاق و رویکردهای تعالی معنوی است.

عشق و علاقه و نوع دوستی یکی از ویژگی‌های اصلی معنویت است. افرادی که به دیگران علاقه، محبت، مهربانی، خوش‌رویی و جوانمردی نشان می‌دهند، افرادی نوع دوست‌اند. افراد معنوی فراتر از نوع دوستی، به کل هستی از جمله حیوانات، گیاهان و طبیعت عشق و علاقه می‌ورزند. این افراد دنیا را زیبامی‌بینند و زیبایی را گسترش می‌دهند و برای بهبود زندگی افراد می‌کوشند. این علاقه هم در هدف و هم در روش برخوردار این افراد با مردم به وضوح دیده می‌شود (پیام مشاور، ۱۳۸۵: شماره ۴۵).

در این مقاله سعی شده است به سؤالات ذیل پاسخ داده شود:

۱. تعالی معنوی سازمانی با تأکید بر آموزه‌های دینی با چه روش‌هایی امکان‌پذیر است؟
۲. گروه‌های مختلف در ارتقای معنویت سازمانی چه نقشی دارند؟
۳. امور ارتقادهنده معنویت در سازمان کدام‌اند و چه باید کرد؟

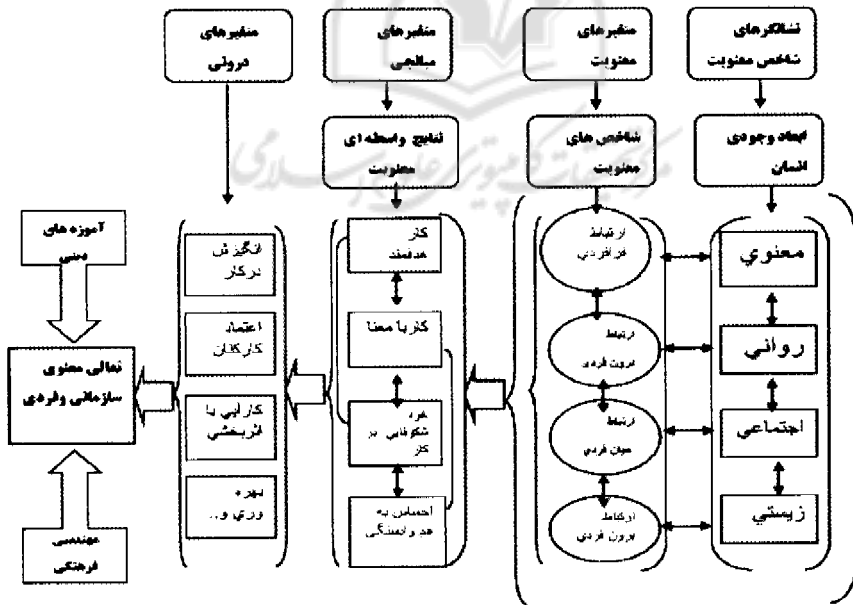
معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که در قلب‌ها، ذهن‌ها و در آیین‌ها به‌ویژه در

آیین‌های مذهبی وجود دارد، معنویت مفهومی هستی‌شناختی است که هدف از آن انسان و تکامل اوست. به دیگر سخن انسانیت انسان وابسته به وجود معنوی اوست بدین‌سان می‌توان گفت که معنویت ریشه‌های تکاملی و زیست‌شناختی دارد. (صمدی، ۱۳۸۵: ۱۰۲-۱۰۳).

۱. معنویت در کار

معنویت در کار، نیرویی الهام‌بخش و برانگیزاننده جهت جست‌وجوی مداوم برای یافتن هدف و معنا در زندگی کاری، درک عمیق و ژرفا از ارزش کار، زندگی، پهناوری عالمی هستی، موجودات محیط طبیعی و نظام باور شخصی است (ضیایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۷۰). به بیانی دیگر معنویت در کار تلاش در جهت ایجاد حساسیت نسبت به ارتباط فرافردی، درون‌فردی، میان‌فردی و برون‌فردی در زندگی کاری به منظور بالندگی شخصی در رسیدن به تعالی انسانی و الهی است (عابدی جعفری و رستگار، ۱۳۸۶: ۱۰۹).

شکل شماره (۱): مدل مفهومی معنویت در کار



در مجموع، اهمیت و ضرورت معنویت و معنویت در محیط کار سازمانی آن‌چنان است که می‌تواند برای سازمان‌ها، انسانیت و برای اجتماع فعالیت و برای محیط مسئولیت را به ارمغان آورد مهم‌ترین عامل بهره‌وری در سازمان‌ها و در نهایت کل جامعه منابع انسانی است. تردیدی نیست که شکوفایی هر جامعه‌ای در بهبود و پرورش منابع انسانی آن نهفته است (ضیایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۶۸).

در شکل شماره (۲) معنویت با سه سطح رفتار سازمانی یعنی سطح فردی، گروهی و سازمانی پیوند برقرار می‌کند با وجود اینکه معنویت در سازمان مفهومی فلسفی و فردی عمیقی به همراه دارد، تقریباً در تمام تعاریف ارائه‌شده توسط مراکز علمی و دانشگاهی معنویت دربرگیرنده مفهومی از تمامیت، کمال، پیوستگی در محیط کار و ارزش‌های عمیق در کار است. بنابراین معنویت در سازمان در سطح فردی، تلاش برای یافتن معنا و هدف در زندگی کاری است. در سطح گروهی ارتباط قوی بین همکاران و افرادی که به‌نحوی در کار مشارکت دارند و نیز در سطح سازمانی هماهنگی بین اعتقادات و باورهای اصلی و ارزش‌های سازمان است (عابدی جعفری و رستگار، ۱۳۸۶: ۱۱۲). یک تحقیق انجام‌شده در بانک ملت، حاکی از رابطه به شدت مثبت بین معنویت کارکنان و رضایت شغلی آنهاست. در این تحقیق خلاقیت، صداقت و اعتماد، خودشکوفایی فردی و تعهد، از جمله مهم‌ترین مزایای تشویق معنویت در سازمان محسوب شده است (مقیمی و همکاران، ۱۳۸۶: ۹۲).

شکل شماره (۲): معنویت در محیط کار با نگرشی به مهندسی فرهنگی با توجه به سه سطح فردی، گروهی و سازمانی (عابدی جعفری و رستگار، ۱۳۸۶: ۱۰۳).

سازمانی	گروهی	فردی
<p><u>عسکری و همسویی با ارزش‌های سازمان</u></p> <p>احساس پیوند و همبستگی با اهداف سازمان</p> <p>شناختن مأموریت و ارزش‌های سازمان</p> <p>صداقت و وفاداری سازمان از کارکنان</p>	<p><u>احساس بگفتگی و بگزارحگی</u></p> <p>احساس پیوند و همبستگی با همکاران</p> <p>حمایت کارکنان از یکدیگر</p> <p>پیوند خوردن با هدفی مشترک</p>	<p><u>کار با معنا</u></p> <p>لذت بردن از کار</p> <p>کسب نیرو و انرژی</p> <p>کار به اراد و معنا و هدف می‌دهد</p>

۲. اثرات معنویت در سازمان

سازمان معنوی مدار و معنویت‌ورزی در سازمان فواید بسیاری به همراه خواهد داشت: از جمله می‌توان به تأثیر معنویت در سلامتی کارکنان و خودپاییزی آنها اشاره کرد: همچنین توفیق الهی نتیجه شده از معنویت، در موفقیت کاری سازمان مؤثر خواهد بود. در ادامه به‌طور جداگانه این موارد تشریح می‌گردد.

۲-۱- معنویت و سلامتی

از اولین شروط عمل موفق نیروهای سازمان، سلامتی جسمی و روحی آنهاست به طوری که از بیماری خاص روانی یا جسمی رنج نبرند و تمرکز حواس و همت‌شان بر انجام وظایف خود بوده، عملکردی موفق و عالی از نظر تفکر، خلق و خو و رفتار داشته باشند. سلامت تن و سلامت روح بستگی زیادی به ایمان مهم‌ترین مشخصه انسان معنوی دارد. مقصود این است که با وجود ایمان محرومیت‌ها انسان را از پا در نمی‌آورد، بلکه تعادل او را محفوظ نگه می‌دارد (مطهری، ۱۳۷۰: ۲۲۸).

۲-۲- معنویت و خود پایشی نیروها

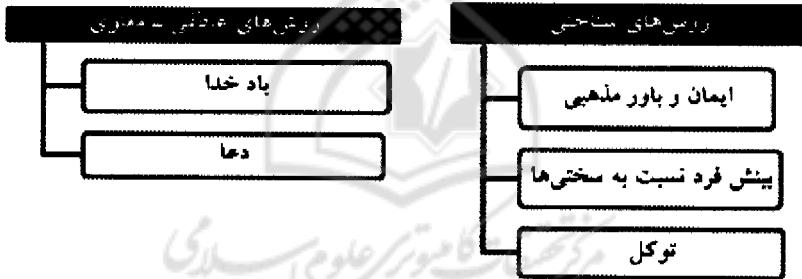
دمیدن روح معنویت در درون سازمان با تشویق کارکنان به اعمال خیر و سعی در متقاعد ساختن آنان در حسن انجام مسئولیتی که به عهده دارند با توجه به نظارتی که خداوند بر کردار و نیات آنان به‌طور مداوم اعمال می‌دارد، می‌تواند کمک بسیار شایانی

در جهت جلوگیری از هدر رفتن نیروهای انسانی سازمان به انگیزه‌های گوناگون و غیرمشروع باشد (افجه‌ای، ۱۳۷۷: ۱۰۵). چه اینکه به بیان صریح قرآن «خدا چشم‌های خائن و اسرار دل‌های ناپاک را می‌شناسد» (المؤمن: ۱۹).

۲-۳- معنویت و توفیقات الهی

افزایش معنویت و ایمان الهی، اثرات و برکات بسیاری در سازمان می‌تواند به همراه داشته باشد، اما مسلماً مهم‌ترین اثر و اهمیت آن، رضای الهی در تمام امور فردی و اجتماعی و در نتیجه سعادت اخروی کارکنان خواهد بود. همچنین توفیق الهی باعث می‌شود روحیه خدمت کردن ارتقا یافته و انجام وظایف محوله مفتخرانه صورت پذیرد.

۳-۳- تعالی معنوی با تأکید بر نقش آموزه‌های دینی



۳. تعالی معنوی با تأکید بر نقش آموزه‌های دینی

۱-۳- روشن‌های شناختی

۱-۱-۳- ایمان و باور مذهبی

هنگامی که انسان دردمند و تنها، ناامید از کمک دیگران در کاهش دردهای جسمی یا روانی خود راه به جایی نمی‌برد، زمانی که امید بهبودی از بیمار مبتلا به اختلال روانی یا جسمانی با مسیری مزمن و پیش‌رونده سلب می‌شود و تجویزهای پزشکی کمکی به او نمی‌کنند، تنها راهی که برای نجات از اضطراب، افسردگی و دردهای جانکاه باقی

می‌ماند، یاری جستن از ایمان و باورهای مذهبی است.

باور به قدرت خداوند و نیایش او و سر تعظیم فرود آوردن به خواست و اراده الهی باعث تسکین آلام انسان می‌شود و به او تحمل می‌دهد. در این حال است که نیازهای روحی تأمین می‌شوند و سیماهای اخلاقی تبلور می‌یابند (مطهری، ۱۳۷۵: ۲۹).

۳-۱-۲- بینش فرد نسبت به سختی‌ها

هنگامی که فرد در زندگی با مشکلات مواجه می‌شود، نوع نگرش وی در سازگاری با آنها بسیار مؤثر است. اگر او به دنبال یک زندگی آرام و به دور از رنج و تنش باشد، تحمل فشارها و سازگاری با آنها برای وی بسیار مشکل‌تر است، زیرا انتظار وقوع آنها را ندارد ولی اگر وقوع سختی‌ها را اجتناب‌ناپذیر بداند خود را برای مقابله با آنها آماده می‌کند.

در تعالیم اسلامی بر نگرش مردم تأکید شده است، طبیعت زندگی، آمیخته با سختی‌هاست، همه انسان‌ها در تلاش و کوشش‌اند و بین آنان برای کسب منافع مختلف، رقابتی شدید وجود دارد در این مسیر موفقیت یک فرد مستلزم به شکست فرد دیگر است. بنابراین مواجهه با مشکلات در زندگی امری اجتناب‌ناپذیر است (موسوی اصل، ۱۳۷۸: ۷۵۶).

برای کسب مقامات معنوی و قرب الهی بایستی با مصائب و حوادث روزگار به سازش برسیم و بدانیم تحمل سختی‌ها در مسائل مادی و معنوی گذرگاه وصول به کمالات است.

۳-۱-۳- توکل

توکل نیز مفهومی است که می‌تواند تأثیر شگرف بر رفتار انسان داشته باشد و قرآن می‌فرماید: «و تو بر خدای زنده ابدی که هرگز نمیرد توکل کن و به ستایش ذات او، وی را تسبیح و تنزیه گو و هم او که به گناه بندگانش کاملاً آگاه است، کافی است (الفرقان: ۵۸). اگر خدا شما را یاری کند محال است کسی بر شما غالب آید و اگر به خواری واگذارد آن کیست که بتواند از آن پس شما را یاری کند و اهل ایمان باید تنها به خدا و قدرت و رحمت او اعتماد کنند (فرید، ۱۳۸۴: ۷۹).

توکل بر خدا به معنای اعتماد کردن و تکیه کردن بر خدا در تمامی امور است. فردی که بر خدا توکل کند کارهای خود را به او واگذار می کند و تنها بر قدرت او تکیه دارد. (موسوی اصل، ۱۳۷۸: ۷۵۸).

۳-۲- روش های عاطفی معنوی

۳-۲-۱- یاد خدا

مؤمن هنگام ذکر خدا احساس می کند که به او نزدیک است و تحت حمایت و سرپرستی او قرار دارد و همین امر موجب برانگیخته شدن حس اعتماد به نفس، قدرت، امنیت، آرامش و خوشبختی در او می شود (نجاتی، ۱۳۸۱: ۴۰۷).

یاد خدا فرد را از امیال و تکانش هایی که برای او تیندگی زاست باز می دارد و سبب می شود که به جای توجه صرف به لذت های دنیوی که معمولاً ناکامی در بهره گیری از آنها موجب تیندگی است به تقویت ارتباط با خدا و تقرب به او توجه کند (موسوی اصل، ۱۳۷۸: ۷۶۰).

۳-۲-۲- دعا

تأثیر دعا و نیایش به عنوان یک آیین مذهبی بر سلامت روانی، موضوع تحقیق و پژوهش های زیادی بوده است. دعا در واقع گفتاری است که در آن فرد مستقیماً با خداوند خود راز و نیاز می کند و معمولاً حالت معنوی آن برای افراد لذت بخش و مطبوع است. انسان وقتی از خداوند چیزی می خواهد احساس لذت و از غیر خدا احساس ذلت می کند. دعا هم طلب است و هم مطلب، هم وسیله و هم غایت، هم مقدمه است و هم نتیجه. در هر حال، دعا موجب تخلیه هیجان و آزاد شدن انرژی در بدن انسان می گردد، بنابراین بایستی ارزش والایی برای آن قائل شد. از آنجایی که دعا موجب حضور قلب، هوشیاری فزاینده و احساس شادابی می گردد، باید در شرایط خاص خود انجام گیرد تا مؤثر واقع شود (بهرامی، ۱۳۸۴: ۷).

در تعالیم اسلامی آمده است که وقتی انسان در سختی ها از همه اسباب مادی قطع امید

می‌کند، متوجه خدا می‌شود. قرآن در سوره یونس آیه ۲۲ می‌فرماید: «هنگامی که به انسان آسیبی رسد ما را در حالت‌های مختلف خوابیده، نشسته و ایستاده می‌خواند و خداوند نیز انسان را از آسیب می‌رهاند».

در دعا فرد از خداوند کمک می‌خواهد و تکیه‌گاه پرقدرتی برای خود برمی‌گزیند که موجب تقویت روانی او می‌شود. و نوعی رابطه عاطفی بین انسان و خداوند برقرار می‌شود. در دعا خصوصی‌ترین اسرارمان را با او در میان گذاشته، دست به درگاه او بلند می‌کنیم که این خود عاملی برای برون‌ریزی عاطفی و رفع تنیدگی است (موسوی اصل، ۱۳۷۸: ۷۶۱).

مانسون با مرور جامعه دعا را یکی از رفتارهای مذهبی مرتبط با سلامت و تندرستی عنوان می‌کند. گریفین در تحقیق خود گزارش می‌دهد که بهبود عملکرد جسمی و روانی با ایمان و اعمال مذهبی رابطه دارد (شجاعیان و زمانی منفرد، ۱۳۸۰: ۲۷).

۴. ارتقای معنویت در سازمان نیروی انتظامی

ارتقای معنویت به مفهوم گسترش معنویت از حیث کمی و کیفی در سطح فردی، گروهی و سازمانی است. ما از این حیث این عنوان را تأکید می‌کنیم که کارکنان نیروی انتظامی با توجه به اختیارات و حضور در صحنه‌های خاص، موقعیتی ویژه نسبت به دیگر اشخاص و شاغلان دارند (ذوقی و کریمی، ۱۳۸۷: ۴۰).

«ناهی از منکر و پیش‌گیرنده از فساد نمی‌تواند خودش فاسد باشد، او باید خودش در جامعه الگو باشد». (احمدی مقدم، ۱۳۸۷: ۸).

شاید بتوان ضرورت اتصاف نیروی انتظامی به معنویت در این بعد را از فرمایش‌های مقام معظم رهبری در معرفی بزرگترین وظیفه نیروی انتظامی به روشنی پی برد:

«بزرگترین وظیفه نیروی انتظامی، حفظ ارزش‌هاست. هرگاه مردم، یک نفر از شما را چه در پاسگاه‌های دورافتاده و چه در خیابان‌های مرکز کشور و چه در شهرها و روستاها

و جاده‌ها مشاهده کنند. باید مظهری از تقوا و پرهیزکاری و معنویت و دوری از فساد و دشمنی با هرگونه کجروی را در وجود شما ببینند. آن کسی که اهل فساد و بی‌تقوایی و رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن است. باید از شما بترسد و آن کسی که متقی است باید با دیدن شما شاد و دلگرم و امیدوار بشود و احساس کند محیط جامعه، محیط خوبی است و می‌شود در آن تنفس و زندگی کرد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۴: ۱۲۹).

۴-۱- امور ارتقادهنده معنویت در سازمان

برخی از مسائلی که در ارتقای معنویت در سازمان بسیار مؤثر است و نیاز است که دست‌اندرکاران به آن توجه ویژه داشته باشند، از این قرار است:

- استفاده از انگیزاننده‌های مناسب مادی و معنوی در راستای ارتقای معنویت در افراد سازمان، که کمترین این انگیزاننده‌ها تلاش جهت تأمین حداقل نیازهای مادی کارکنان است.

- احیای نمادهای مذهبی مانند اعیاد و شهادت‌ها و استفاده بهینه از آنها در معرفی شخصیت پیشوایان دینی و تعالیم والای آنان.

- حل آسیب‌های متداول در سازمان‌ها مانند اختلافات درون سازمانی، تضییع حقوق افراد، آزار و اذیت ارباب رجوع، رشوه و ... در جهت ایجاد امنیت و آرامش شغلی در کارکنان و رضایت مردم از سازمان.

- فعال‌سازی نیروهای توانمند، مستعد و باایمان در جهت نشر معارف و حفظ ارزش‌های دینی.

- برگزاری کلاس‌های آموزشی جهت بالابردن میزان تحمل نسبت به فشارهای زندگی و شغلی.

- ایجاد مشاوره‌های مذهبی با رویکرد روان‌شناسی از طریق متخصصان روان‌درمان‌گر مذهبی.

- تشکیل گروه‌های حمایت‌گر معنوی «مددکاران مذهبی» در بین کارکنان، جهت مشاوره در هنگام وقوع مشکل برای هر یک از کارکنان و یا در راستای ارتقای معنویت

فردی (ذوقی و کریمی، ۱۳۸۷: ۵۴-۵۵).

۴-۲- سهم گروه‌های مختلف در ارتقای معنویت سازمان

برای برخورداری از یک سازمان معنوی مدار عوامل مختلفی دخیل بوده و هر کدام از آنها بر میزان معنویت در سازمان نقش دارند. گروه‌های مختلفی به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر معنویت نیروی انتظامی نیز وجود دارند که در ادامه به معرفی و نقش آنها می‌پردازیم.

۴-۲-۱- کارکنان عقیدتی سیاسی و مدیران ادارات

اساساً مهم‌ترین فلسفه وجودی کارکنان عقیدتی سیاسی، ارتقای معنویت در سازمان است. مدیران ادارات نیز با توجه به اختیاراتی که دارند، مانند کارکنان عقیدتی سیاسی در ارتقای معنویت اداره خود می‌توانند منشأ اثرات مهمی باشند. تلاش بی‌وقفه در جهت ارتقای ایمان و معنویت در خود نیروهای سازمان عقیدتی سیاسی و مجموعه مدیریتی سازمان، اولین و مهم‌ترین قدم در جهت ارتقای معنویت در سازمان نیروی انتظامی است، چراکه شکی نیست تنها کسانی که خودشان معنوی باشند می‌توانند در مسیر ایجاد معنویت در مجموعه‌های مربوطه موفق باشند. البته روشن است که در این امور، همکاری و همراهی کامل واحدهای عقیدتی سیاسی و مدیران نیروی انتظامی بسیار کارساز خواهد بود.

۴-۲-۲- سازمان‌ها و نهادها

سازمان‌ها و نهادهای مختلفی می‌توانند و می‌باید به اشکال مستقیم و غیرمستقیم، در امر ارتقای معنوی نیروی انتظامی همکاری داشته باشند. از این میان می‌توان به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و سایر رسانه‌های گروهی، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان اوقاف و امور خیریه، حوزه‌های علمیه و ائمه جمعه و جماعات و سایر سازمان‌ها و نهادهای اسلامی اشاره کرد؛ هر یک از اینها زمینه‌های مناسبی برای کمک به ارتقای معنویت در افراد جامعه از جمله در نیروی انتظامی به روش‌های مختلف دارند.

۴-۲-۳- آحاد جامعه اسلامی

در اینکه امر به معروف و نهی از منکر از واجبات مهم عبادی و از فروع دین ما بوده و در اصلاح جامعه اسلامی نقش بسزایی دارد، جای هیچ شکی نیست. در اینجا تنها به دو آیه از قرآن کریم، در اهمیت این واجب الهی و وظیفه همگانی اشاره می‌گردد:

«باید از شما، گروهی باشند که امر به نیکی و نهی از بدی کنند و آنان همان رستگاران‌اند» (آل عمران: ۱۰۴).

«شما بهترین امتی بودید که برای مردم ظاهر شده است. چه این که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید...» (همانجا).

روشن است از جمله مواردی که آحاد جامعه اسلامی مسئول هستند، نظارت بر حسن اجرای وظایف توسط کارکنان نیروی انتظامی است، چراکه کارکنان این سازمان علاوه بر اینکه خود، انسان و ممکن الخطا هستند، وظیفه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه را نیز دارا می‌باشند. بنابراین شایسته است که تک تک افراد جامعه اسلامی همراه با نظارت بر عملکرد این سازمان خدوم، با خیرخواهی، در راستای ارتقای معنویت و در نتیجه عملکرد آن بکوشند.

۴-۲-۴- کارکنان سازمان

همه موارد پیشین به نوعی وظیفه تلاش جهت ارتقای ایمان و معنویت در کارکنان سازمان را دارند؛ روشن است که وظیفه خود کارکنان چگونه خواهد بود. نیروی فعال در نیروی انتظامی جامعه اسلامی پس از عنایت به جایگاه ارزشمند خود در حکومت اسلامی به عنوان حافظ نظم و امنیت و ارزش‌های والای اسلامی جامعه، در شناخت صحیح دین و فرهنگ دینی، عمل به وظیفه و خودسازی، جهت ارتقای معنویت سازمان، بیشترین مسئولیت را دارد. برای این منظور، نیاز است که معارف دینی خود را خوب شناخته، عامل به فرائض الهی و ترک‌کننده نواهی او بوده، در ارتقای روزافزون معنویت خود همت داشته باشند. این امر با ارتقای خصوصیات انسان معنوی یعنی ارتقای ایمان

حقیقی به خدا، تسلط بر نفس، اخلاق اسلامی و ... میسر است.

۵. نتیجه‌گیری، راهکارها و پیشنهادهای کاربردی تحقیق

۵-۱- نتیجه‌گیری

اهمیت و جایگاه والای معنویت در زندگی بشر، حتی برای غیرمؤمنین به ادیان الهی، قابل انکار نیست. بشر امروز، به ضرورت توجه به حقایق ماورایی و متافیزیکی در تحصیل سلامت جسم و روان انسان‌ها اعتراف کرده است؛ ولی شاید هنوز خیلی‌ها به شناخت حقیقت و جایگاه واقعی معنویت اسلامی دست نیافته‌اند، اما دین کامل اسلام و پیشوایان والای آن، از همان ابتدا و از راه‌های مختلف درصدد تربیت معنوی انسان‌ها بوده‌اند.

تعالی معنوی سازمانی مستلزم آن است که کلیه حوزه‌های سازمانی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری بر مبنای ارزش‌های اسلامی تدوین و پایه‌ریزی شوند. لازم است با انجام یک مهندسی فرهنگ درست و یکپارچه و تعمق در تعالیم دینی و دریافت حقیقت جهان‌بینی و ایدئولوژی اسلامی چشم‌انداز مطلوب سازمان ناجا در یک آینده مشخص تدوین و آنگاه با اجرای آن در جهت معنوی‌تر کردن خود و جامعه اسلامی و سازمان‌های موجود در آن که زمینه‌ساز سعادت دنیا و آخرت است گام‌های جدی برداریم. طراحی بر مبنای چشم‌انداز تعالی باعث می‌شود تا نه تنها سازمان ناجا سازمانی فرهنگی و معنوی گردد، بلکه خود تعمیق‌گر ارزش‌های اسلامی در مسیر رسیدن به این چشم‌انداز باشد.

نتایج یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که آموزه‌های دینی در تعالی معنوی کارکنان از جمله سلامت روحی و روانی، رضایت از زندگی، ایجاد شخصیت سالم و کاهش رفتارهای ناهنجار و انحرافی، انسجام و کنترل سازمانی تأثیر مثبت دارد. بین ابعاد مختلف دینداری و تعالی معنوی کارکنان در ابعاد سلامت روحی و روانی و اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد به گونه‌ای که باورهای دینی می‌توانند فرد را به سوی کمال و تعالی و در نتیجه

سلامت معنوی و روانی و در نهایت، سلامت سازمانی و اجتماعی هدایت کنند. با توجه به جایگاه نیروی انتظامی و وظایف مشخص آن، ضرورت ارتباط با مبدأ و معاد در این سازمان مهم بیشتر احساس می‌شود. این صبغه معنوی است که اثرات فراوانی در ارتقای سازمان نیروی انتظامی برجای می‌گذارد؛ افزایش معنویت در سازمان، ارتقای سلامت کارکنان، افزایش خودپایشی نیروها و انجام صحیح وظایف محول‌شده، افزایش توفیقات الهی در تعالی روزافزون سازمان ناجا، اعتماد بیشتر مردم مسلمان جامعه به سازمان مزبور، در نتیجه سهل‌تر شدن انجام وظایف و شیرین‌تر شدن آن و برکات بسیار دیگری را همراه خود خواهد داشت. ساعس ناجا سازمانی است که می‌تواند با داشتن گنجینه معرفت عظیم اسلامی گامی بزرگ در جهت حل مسائل شناختی و عاطفی کارکنان ناجا بردارد و با ایجاد بینش الهی در بین افراد سبب شود آنان جهان را معنادارتر حس کرده و به وظیفه خود در برابر خداوند پی ببرند و با تسلیم به مقدرات الهی تنیدگی را در خود کاهش داده و با اعمال، گفتار و پندار نیکو خوشبختی و آرامش را برای آینده به ارمغان آورند. مدیران و نیروهای عقیدتی سیاسی، با توجه به جایگاه مهم خود، بسیار می‌توانند منشأ اثر بوده، ارتقای معنویت در اداره خود را همراه با خودسازی از راه‌های گوناگون مانند احیای نمادهای مذهبی، حل آسیب‌های متداول در سازمان، برگزاری کلاس‌های آموزشی و مشاوره و ایجاد انگیزش از طریق انگیزاننده‌های مادی و معنوی مختلف و مطلوب و ... پیگیری کنند. اگرچه در این راستا، فعالیت‌های بسیاری صورت گرفته و یا در حال انجام است، اما نباید به وضع موجود اکتفا شود؛ لازم است از تمام ظرفیت‌های ممکن و حتی سازمان‌های مختلف جامعه، برای پیشرفت روزافزون این امر بهره جست. با این حال، انجام وظیفه مدیران و نیروهای سازمان عقیدتی سیاسی چیزی از تکلیف فرد فرد نیروها در کسب معنویت و ارتباط بیشتر با خدا و تخلّق به صفات و اخلاق اسلامی نمی‌کاهد. همچنین آحاد جامعه اسلامی، نباید نسبت به این موضوع بی‌تفاوت بوده از رهگذر انجام وظایف قانونی و شرعی خود در قبال نیروی

انتظامی با امر به معروف و نهی از منکر و یا ارائه انتقاد و پیشنهاد می‌توانند به ارتقای معنویت ادارات و نیروی انتظامی یاری رسانند که در نتیجه به ارتقای معنویت جامعه اسلامی بینجامد.

۵-۲- راهکارهای توسعه و تعالی معنوی

۱. قبل از هر چیز تأثیر خدا را در زندگی شخصی خود بپذیریم و اعتقاد داشته باشیم که خداوند در زندگی ما و گردش آن دخالت مستقیم دارد.
۲. رابطه صمیمی و متقابل خود و خدا را با خواندن نمازهای یومیه و تدبر در معنای عرفانی آنها تقویت کنیم و از طریق خواندن قرآن و یا کمک به هم‌نوعان بتوانیم به تقویت رابطه خود با خدا جامه عمل ببوشانیم.
۳. دعا یکی از عواملی است که با تکرار شدن، راه درست و راست را به ما نشان می‌دهد از این‌رو، باید مسائل و مشکلات، علایق و خواسته‌ها، شادی‌ها و غم‌های خود را با خداوند در میان بگذاریم و با ایجاد رابطه‌ای صمیمی با خدا عشق به جهان هستی را در خود تقویت کنیم.
۴. به خدا علاقه و اعتماد داشته باشیم و این اعتماد و علاقه خود را با سپردن کارها به او و توکل و تفویض و رضا به خواست او نشان دهیم. سعی کنیم که برای رضای خدا از خواست‌های شخصی خود بگذریم بی‌آنکه مکدر شویم.
۵. از کبر و غرور در مقابل خداوند بپرهیزیم. تواضع و فروتنی شخصی خود را در مقابل خدا حفظ کنیم و خداوند را در کمال قدرت، مکنت، مهربانی و خود را در حالت نیاز عاشقانه به حضرت ربوبی تصور کنیم. این حالت را در دعاها و نوشته‌های شخصی خود نشان دهیم.
۶. خود را همیشه در قیدوبند مسائل منطقی و پاسخ‌های ریاضی و علمی در جواب‌دادن به مسائل و مشکلات زندگی محصور نگردانیم، بگذاریم که ارتباط ما با ناخودآگاه الهی خویشتن وصل شود، بگذاریم که الهام و شهود ربوبی جای خود را در رهنمود دادن به

ما در مسائل زندگی پیدا کند.

۷. به افراد معنوی پیوندیم و آنها را الگو قرار دهیم، آنها می‌توانند در تشویق ما جهت ایجاد انرژی مثبت سهم بسزایی داشته باشند و به ما کمک می‌کنند که در راه رشد معنوی گام برداریم.

۸. در زندگی پیامبران و امامان تدبیر و مطالعه داشته و از ارواح طیبه آنان استمداد کنیم.
 ۹. رهنمودهای قدسی، رهبری ربوبی و الهی را در زندگی واقعی بپذیریم، با پذیرفتن خدا در اداره زندگی می‌توانیم عزت نفس و خودپنداره‌ای سالم به دست آوریم. دیدگاه‌های واقع‌بینانه‌ای کسب کرده و بنگریم که کجا وظیفه ما در زندگی متوقف و کار خدا در اداره امور زندگی مان شروع می‌شود (پیام مشاور، ۱۳۸۵: شماره ۴۵).

۵-۳- پیشنهادهای کاربردی تحقیق

۱. با برنامه‌ریزی مدون‌تر و عملیاتی‌تر از طریق واحدها و یگان‌های ذیربط ضمن گسترش شرایط و بسترهای تعالی معنوی در سازمان، زمینه‌های معنویت‌پذیری و درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی در کارکنان فراهم گردد.

۲. راه‌اندازی شبکه قرآنی با استفاده از سیستم شبکه‌ای متمرکز رایانه‌های متصل به اینترنت در سطح یگان‌های انتظامی در سطح کشور و با دسترسی فراگیر کارکنان جهت عضویت و استفاده از منابع قرآنی و اسلامی در راستای تعالی معنوی کارکنان.

۳. بهره‌گیری بیشتر از سیره عملی و آموزه‌های بزرگان دینی در گفتار، رفتار و کردار سازمانی.

۴. شناسایی الگوهای رفتاری کارکنان و گروه‌های تأثیرگذار بر رفتار کارکنان و تلاش در جهت جذب درونی این گروه‌ها در جهت اجرای برنامه‌های معنویت‌بخشی سازمانی و رسیدن به سازمان متدین.

۵. برگزاری اتاق‌های فکر منسجم در سری‌های زمانی مشخص با موضوع تعالی معنوی سازمانی.

۶. توجه به نظام پاداش‌ها و عدالت سازمانی در انتصابات، ترفیعات و ... به‌عنوان یکی از شاخصه‌های اصلی الگوی رفتاری کارکنان.
۷. تهیه کتابچه الگوهای تعالی معنوی رفتاری کارکنان با تأکید بر آموزه‌های دینی توسط معاونت تربیت و آموزش ساعس ناجا.
۸. توجه به بیشتر به معنویت بخشی در خانواده‌های کارکنان به‌عنوان بستر مهم تعالی رفتار معنوی کارکنان.

منابع

- قرآن کریم.
- افجه‌ای، سید علی‌اکبر (۱۳۷۷). مدیریت اسلامی، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- احمدی مقدم، اسماعیل (۱۳۸۷). نوآوری در ارتقای معنویت و بینش سیاسی کارکنان ناجا، برگزیده مقالات همایش علمی پژوهشی تهران: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی.
- بهرامی، محسن (۱۳۸۴). نقش مذهب در سلامت روانی انسان، تهران: دانشگاه علوم انتظامی، سال اول، پیش شماره.
- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۵). معنویت چیست؟ شماره ۴۵، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و پیام مشاور، تهران: انتشارات بی‌نا.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۴). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار فرماندهان و پرسنل نیروی انتظامی به مناسبت هفته نیروی انتظامی، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳). فرهنگ لغت، جلد ۴، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ذوقی، لیلا و کریمی، روح‌الله (۱۳۸۷). نقش معنویت در صحت عمل و سلامت

کارکنان نیروی انتظامی، برگزیده مقالات همایش علمی پژوهشی، تهران: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی.

- شجاعیان، رضا و زمانی منفرد، افشین (۱۳۸۰). بررسی رابطه استفاده از دعا در زندگی روزمره و سلامت روانی و عملکرد شغلی کارکنان فنی یک مجتمع صنعتی بزرگ در شهر تهران، مقاله ارائه شده در اولین همایش نقش دین و بهداشت روان، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشت درمانی ایران، تهران.

- صمدی، پروین (۱۳۸۵). اندیشه‌های نوین تربیتی، هوش معنوی، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

- ضیایی، محمدصادق؛ نرگسیان، عباس و ایباغی اصفهانی، سعید (۱۳۸۷). نقش رهبری معنوی در توانمندسازی کارکنان دانشگاه تهران: نشریه مدیریت دولتی، دوره ۱، شماره ۱. - طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۸۷). معنویت تشیع به ضمیمه چند مقاله دیگر، قم: نشر تشیع.

- عابدی جعفری، عباس علی و رستگار، حسن (۱۳۸۶). ظهور معنویت در سازمان‌ها، مفاهیم، تعاریف، پیش فرض‌ها، فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال دوم، شماره ۵. - فرید، مرتضی (۱۳۸۴). اخلاق از دیدگاه قرآن و عترت، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

- مطهری، مرتضی (۱۳۷۵). انسان و ایمان، تهران: انتشارات صدرا.

- (۱۳۷۰). بیست گفتار، تهران: انتشارات صدرا.

- مقیمی، سیدمحمد؛ رهبر، امیرحسین و اسلامی، حسن (۱۳۸۶). معنویت سازمانی و تأثیر آن در خلاقیت کارکنان (رویکرد تطبیقی) فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال دوم، شماره‌های ۳ و ۴.

- موسوی اصل، سیدمهدی و همکاران (۱۳۷۸). روان‌شناسی سلامت، تهران: انتشارات

سمت.

